

Kartläggning av skidanläggningar

En förstudie inom projektet *XC Sthlm* – en regional satsning för bättre förutsättningar till längdskidåkning i stockholmsområdet

Kartläggning av skidanläggningar: En förstudie inom projektet *XC Sthlm* – en regional satsning för bättre förutsättningar till längdskidåkning i stockholmsområdet

Stockholm, februari 2013.

Bild på framsidan: Skidspår vid Hellasgården, Nacka kommun/Stockholms stad.

Kartläggningen är framtagen och rapporten skriven av Johan Faskunger, ProActivity AB, på uppdrag av Stockholms skidförbund. Johan är fil dr inom fysisk aktivitet och folkhälsa och ägnar sig åt frågor som rör samhällsplanering och utredningar för ökad fysisk aktivitet i samhället. Johan har tidigare varit anställd på Statens folkhälsoinstitut och Karolinska institutet.

Rapportens rekommendationer och slutsatser är dem tillhörande författaren och behöver nödvändigtvis inte stämma överrens med åsikter och rekommendationer från Stockholms skidförbund eller längdkommittén i Stockholms län. Alla bilder i rapporten är tagna av Johan Faskunger förutom bildpar nr 1 som är tagna av Peter Rune.

Kontakt ProActivity AB, e-post: johan.faskunger@proactivity.se Telefon: 070-272 33 99.

Kontakt i anläggningsfrågor, Stockholms skidförbund, Erik Björelind, e-post: erik@NVskidor.se Telefon: 0703-454 890.

Stockholms Skidförbund

Adress: Smidesvägen 5 171 41 SOLNA

Telefon: 08-627 40 55

Mobil: 070-210 39 29

Fax: 08-98 78 58

E-post: sth.skidf@telia.com

Hemsida: <http://www.skidor.com/stockholm>

Innehållsförteckning

	Sid:
Förord	4
Sammanfattning	7
Inledning	9
Resultat	16
Diskussion	28
Rekommendationer	39
Referenser	41

Förord

Längdskidåkning är en av Sveriges mest populära idrotter och rekreationsform. Intresset för att följa och utöva skidåkning är rekordstort, inte minst i stockholmsområdet. Skidåkning är, tillsammans med promenader, löpning och cykling, den viktigaste formen för motion och friskvård för många. Skidåkningen är oöverträffad som träningsform; stora muskelgrupper aktiveras, konditionen förbättras, den är skonsam för kroppen och nästan fri från skador. Möjligheten till reflektion när man "möter sig själv" i naturen under skidåkning ger dessutom energi och livskvalitet i en stressad värld.

Vi som undertecknat detta förord är inte bara personer och föreningar som på olika sätt förknippas med längdskidåkning eller liknande konditionsidrotter. Vi representerar samtidigt personer som fått förmånen att upptäcka en livslång passion till en suverän aktivitetsform. Vi kommer ofta i kontakt med frågor som rör själva förutsättningarna till längdskidåkning, t. ex standarden på anläggningarna. Stockholms län är landets största distrikt och har den största befolkningen, vilket gör anläggningsfrågan viktig ur många synvinklar.

Många av de strukturella problemen för längdskidåkningen i stockholmsområdet är kända sedan länge. Det handlar framförallt om att många befintliga anläggningar inte har utvecklats på 40 år och inte klarar av skidåkningens behov, varken för lek, rekreation, förenings- eller tävlingsverksamhet. Man kan säga att det i nuläget finns många skidspår i stockholmsområdet (om vintern är kall och snörik, vill säga), men väldigt få moderna skidanläggningar. Det handlar inte om bristande vilja hos de som preparerar eller planerar skidspåren. Tvärtom finns det eldsjälar, enskilda tjänstemän och föreningar som gör en gedigen insats med tanke på förutsättningarna. Resultatet från denna rapport visar att bristerna handlar om avsaknaden av konstsnöanläggningar, skejtspår, skidlekområden och brister i utbud och service vid många anläggningar.

Det finns ett stort behov av att satsa på konstsnöanläggningar, bygga spår för skejt, satsa på skidlekområden för barn och ungdomar och att utveckla utbudet och servicen vid anläggningarna. Ytterligare behov är att investera i multiskidanläggningar för skidåkning året runt, utveckla skidspår för tävling och elit, samt att preparera spår med pistmaskin för längre hållbarhet och högre kvalitet. Det vill säga, det krävs politiska prioriteringar, beslut och investeringar för att förändra situationen.

Ett stort problem uppstår de år då vintern är snöfattig och/eller varm. De senaste 25 åren har fler än hälften av vintrarna varit "gröna", snöfattiga eller kraftigt förkortade. Under snöfattiga vintrar finns endast ca 7 km konstsnöspår i länet - att dela på för 2,2 miljoner invånare. Under gröna och varma vintrar finns inga skidspår alls. Det är en ekvation som inte går ihop. Undermåliga anläggningar i stockholmsområdet gör att skidåkare som vill utvecklas tvingas flytta från orten i tidig ålder. Detta i motsats till andra sydligt belägna svenska städer

av betydligt mindre format än Stockholm, exempelvis Borås, Skövde och Nässjö, där flera elitsatsande skidåkare bor och tränar på moderna konstsnöanläggningar. Situationen i stockholmsområdet leder sannolikt till att många barn aldrig får tillfälle att prova på skidåkning och att skidåkande ungdomar avstår från att satsa fullt ut på sin idrott, vilket i sin tur leder till en försämring av standarden på svensk längdskidåkning. Undermåliga anläggningar gör också att t. ex förskolor, skolor och hälso- och sjukvården inte kan använda sig av skidåkning fullt ut i sin verksamhet. Med tanke på att klimatet successivt blir varmare krävs handling nu för att behålla den fina skidkultur som ännu finns kvar i länet. Genom moderna anläggningar kan en stark skidkultur bevaras och mer snöstabla förhållanden åstadkommas i stockholmsområdet.

Vi har genom åren noterat den stora satsningen på evenemangsarenor och stora anläggningar för bl.a. fotboll och ishockey i stockholmsområdet. Motionsspår, skidspår, friluftsområden och vandringsleder har av någon anledning hamnat i skymundan – trots stor potential att främja folkhälsa och fysisk aktivitet i befolkningen. Det är förvånande att politikerna inte har fångat upp den starka önsknigen från en betydande andel av befolkningen, nämligen att regelbundet kunna åka längdskidor. Extra förvånande blir situationen med tanke på att det finns få andra projekt som skulle vara lika lönsamma (minskat insjuknande i kroniska sjukdomar/minskad sjukfrånvaro/ökat välbefinnande) för samhället. För en relativt blygsam kostnad skulle samhället kunna uppnå stora välfärdsvinster genom att dels locka nya grupper till skidåkningen dels underlätta för de som redan håller på.

Genom åren har ett antal satsningar på nya skidanläggningar misslyckats i stockholmsområdet, av olika anledningar. Planeringen för skidåkning i stockholmsområdet ser ut som ett ihåligt lapptäcke med olika förutsättningar beroende på vilken stadsdel eller vilken kommun man befinner sig i. I dag saknas en politisk plattform för att kunna diskutera och planera för en utveckling av skidåkningen i länet. Politiker och beslutsfattare i Stockholms stad och i länets kommuner måste inse att skidåkarna inte bryr sig om kommungränser utan ofta söker sig till anläggningar i närliggande kommuner. Stockholms stad har den klart största befolkningen i regionen, men har relativt få ytor som lämpar sig för moderna skidanläggningar. Vissa kommuner har relativt god tillgång till skidspår, medan andra nästan är en helt vit fläck på kartan. Därför måste Stockholms stad och kommunerna bidra till att rusta upp och förnya utvalda anläggningar i länet genom samfinansiering.

Denna kartläggning av standarden på skidanläggningar i stockholmsområdet är oerhört viktig för att ta reda på nuläget, höja kunskapen om skidåkningens behov och förutsättningar, samt för att staka ut vägen för framtiden. Vi uppmanar politiker och beslutsfattare att i dialog med Stockholms skidförbund och föreningslivet ta krafttag för att förbättra skidanläggningarna, bl.a utifrån resultatet i denna kartläggning.

Magnus Andersson, ordförande IK Jordbänningarna
Anders Bergström, f.d landslagsåkare, f.d. nordisk chef Svenska skidförbundet
Fredrik Bergström, ordförande Stockholms rullskidklubb

Stefan Bessman, ordförande Stockholms skidförbund
Annika Billstam, VM-guld orientering, 2011
Anders Blomquist, vinnare av Vasaloppet 1988 och alla int. långlopp, expertkommentator SVT

Anders Gärderud, OS-guld och f.d världsrekordhållare 3000m hinder 1976, expertkommentator SVT
Jan Hasselgren, ordförande i längdkommittén Stockholms län
Rolf Håkansson, ordförande Brottbys SK

Lars Håland, f.d landslagsåkare, VM-guld skidor 1989
Hans Höglund, sekreterare Huddinge skidklubb
Lisa Larsen, Sundbybergs IK, landslagsåkare, 5 JVM-medaljer

Sören Olofsson, ordförande Sundbybergs IK
Janne Ottosson, OS-guld 1984 och 1988, vinnare av Vasaloppet 1989, 1991, 1992 och 1994
Peter Rune, ordförande Täby IS

Lars Stigberg, ordförande IFK Tumba SOK
Daniel Tynell, vinnare av Vasaloppet 2002, 2006 och 2009 och flera int. Långlopp
Kjell Wicksell, ordförande Nacka-Värmdö Skidor

Per-Åke Yttergård, nationell chef, Svenska skidförbundet
Emelie Öhrstig, f.d landslagsåkare, VM-guld 2005, Svenska skidförbundets styrelse

Sammanfattning

Längdskidåkning är en mycket populär aktivitet som är bra för folkhälsan, gagnar individens fysiska och mentala hälsa och som samtidigt ger välfärdsvinster för samhället. Skidåkningen har fått ett stort uppsving i stockholmsområdet bl. a tack vare fina vintrar de senaste åren. Men det stora intresset har inte medfört att anläggningarna för skidåkning har förbättrats. Tvärtom är det många intressenter som anser att skidanläggningarna i länet har stora brister och inte har utvecklats nämnvärt på 40 år – det finns en stor kommunal "anläggningskuld".

Skidåkning är till för alla grupper - inte bara för tävlingsåkare eller vasaloppsmotionärer. För att locka fler grupper till skidåkningen krävs moderna anläggningar som erbjuder en bra helhetsupplevelse, stabila snöförhållanden och ett brett utbud.

Denna rapport har kartlagt standarden på 21 utvalda skidanläggningar i länet i syfte att ta fram underlag till en utveckling av anläggningarna specifikt och förbättra villkoren till längdskidåkning generellt.

Rapporten visar att alla anläggningar har brister, de flesta stora brister dessutom, för att kunna främja skidåkning "på bred front". De allvarligaste bristerna är att:

- Endast tre anläggningar har konstsnöutrustning (ingen har modern utrustning);
- Endast två skidsystem prepareras med pistmaskin;
- Endast en anläggning har en skidlekplats;
- I praktiken alla slingor skulle behöva breddas och skogen gallras. Bredare slingor skulle öka kapaciteten, få ned mer snö på marken, erbjuda möjligheter till skejt och spårpreparering med pistmaskin;
- Utbud och service är undermåligt vid många anläggningar, t. ex saknas det ofta ombytes- och duschmöjligheter, värmestuga, vallabod och servering. Kollektivtrafiken till anläggningen ofta är bristfällig. Ingen anläggning har uthyrning av skidutrustning;
- Ingen anläggning har idag bra förutsättningar att genomföra en modern tävling eftersom slingorna är för smala, det saknas ofta tillräckliga ytor för en start- och målplats och kuperingen på befintliga slingor är för "snäll";
- Det är få anläggningar som har ytor anpassade för föreningsverksamhet;
- Det under en varm vinter inte finns några möjligheter att åka längdskidor alls i Stockholms län.

Det finns stor potential att förbättra anläggningarna och främja skidåkningen genom att satsa på modern konstsnöutrustning, pistmaskiner för att preparera spåren, skidlekplatser, tävlingsanläggningar, skejtspår och att bredda slingorna. Vidare är det viktigt att erbjuda ett bättre utbud och service vid anläggningarna, t. ex skiduthyrning, ombytes- och duschmöjligheter och servering. Behovet av multiskidanläggningar (t. ex skidtunnlar) är stort i stockholmsområdet.

Rapporten ger förslag på anläggningar som har bra förutsättningar för konstsnöutrustning och för att utveckla tävlingsbanor.

För att förbättra villkoren till skidåkning krävs politiska prioriteringar, beslut och samverkan över stadsdels- och kommungränser, men idag saknas en plattform för en sådan dialog och arbete.

Inledning

Nyttan med skidåkning

Längdskidåkning är en av de allra vanligaste och populäraste formerna av rekreation och motion i Sverige, även så i Stockholmsområdet under snörika vintrar. Skidåkning är bra för den fysiska och mentala hälsan och för folkhälsan i samhället. Aktiviteten är mycket skonsam för kroppen, passar alla åldrar och stigande ålder är normalt inget hinder för att fortsätta med den även på ålderns höst. Skidåkning bidrar dessutom till utomhus- och naturupplevelser under en tid på året då många människor spenderar många timmar inomhus utan att exponeras för nödvändigt solljus. Att spendera många timmar inomhus ökar risken för en stillasittande livsstil, medan utomhusvistelse generellt främjar fysisk aktivitet.

Nyttan med regelbunden fysisk aktivitet, och risken med en stillasittande livsstil, är idag vetenskapligt säkerställd bortom alla tvivel. Fysisk aktivitet motverkar typ II diabetes, höga blodfetter, högt blodtryck, depression, oro/ängslan, övervikt och fetma, benskörhet och många andra av våra vanligaste folksjukdomar. Fysisk aktivitet främjar bl.a god kondition, balans, koordination, livskvalitet och stärker muskler, leder och skelett. För mycket stillasittande och för lite rörelse och motion orsakar 5,3 miljoner dödsfall i världen varje år och är därmed den fjärde största riskfaktorn för förtida död och sjukdomsburda. Stillasittande personer har fördubblad risk att drabbas av hjärt- och kärlsjukdomar jämfört med personer som regelbundet är fysiskt aktiva (Schäfer Elinder & Faskunger, 2006).

Även skidåkningen har hittat in i forskningens värld: Forskning har visat att personer som regelbundet åker längdskidor har mer än halverad risk att dö i förtid (all-cause mortality) och endast 0.43 i risk att dö i hjärt- och kärlsjukdomar jämfört med ett slumpmässigt urval i befolkningen (Farahmand et al, 2003).

Ett av de mest effektiva sätten att främja fysisk aktivitet i befolkningen är att se till att invånare har god tillgång till anläggningar för motion, friluftsliv och idrott (Faskunger, 2010). Att främja utomhusvistelse och fysisk aktivitet, t. ex genom att tillhandahålla bra och funktionella skidanläggningar, kan därför ses som en viktig samhällsutmaning för exempelvis kommuner och stadsdelar. Sådana satsningar är med största sannolikhet samhällsekonomiskt lönsamma, d.v.s samhället får tillbaka mer pengar än vad det kostar att bygga och driva anläggningarna (NICE, 2008).

Trender

De senaste årens fina snövintrar har lett till ett stort uppsving för skidåkningen i stockholmsområdet, och länet har t. ex flest deltagare av alla under Vasaloppsveckan.

Sportbutikerna har i praktiken sålt slut på all utrustning redan till jul och nyår och länets skidspår är ofta välbesökta under fina vinterhelger. Det finns ett genuint skidintresse i Sverige och längdskidåkning klassas ofta som en av de "klassiska folksporterna".

Med tanke på populariteten och nyttan för samhället skulle man kunna förvänta sig att anläggningarna för skidåkning i stockholmsområdet var moderna, uppfyllde de olika behov som finns i befolkningen och att kommunerna satsar rejält på att uppmuntra skidåkning. Så är långt ifrån fallet. Personer som på ett eller annat sätt är involverade i skidsporten eller åker skidor på fritiden har länge påpekat att anläggningarna i stockholmsområdet har stora brister. Bristerna verkar inte bero på att samhället inte satsar resurser på idrottsanläggningar. Tvärtom. Men trenden i samhället har länge varit att kommuner och andra aktörer framförallt satsar på evenemangsarenor och hallar för lagidrotter vilka inte alltid är tillgängliga för allmänheten eller attraherar breda samhällsgrupper att motionera. Under samma tid verkar friluftsgårdar, motionsspår, skidspår och vandringsleder ha prioriterats ned i den kommunala planeringen, trots att det framförallt är sådana anläggningar som allmänheten efterfrågar och regelbundet använder (Faskunger, 2012).

Vidare har många inom skidsporten och andra aktörer påpekat att det verkar finnas en "kommunal okunskap", eller att man inte riktigt tar frågan på allvar, om hur man skapar goda förutsättningar för olika former av längdskidåkning. En särskild utmaning för anläggningarna i stockholmsområdet är givetvis det osäkra snöläget: Även om Stockholm har haft några fina snövintrar under de senaste åren (t. ex 2010, 2011 och 2013) bör man komma ihåg att ungefär hälften av vintrarna de senaste 25 åren har varit gröna/varma, snöfattiga eller kraftigt förkortade enligt statistik från SMHI.

Med tanke på att vi går mot ett varmare klimat blir standarden på skidanläggningarna en central fråga för att bevara en skidkultur och skapa möjligheter till fysisk aktivitet och friluftsliv genom skidåkning.

Uppdrag och syfte

ProActivity AB har på uppdrag av Stockholms skidförbund och längdkommittén i Stockholms län genomfört en förstudie/kartläggning av skidanläggningar i stockholmsområdet inom det regionala projektet *XC Sthlm*. Syftet med förstudien var att kartlägga fördelar och nackdelar/brister med utvalda anläggningar för längdskidåkning och även att granska lämpliga platser/områden för eventuell nyetablering. Bättre kännedom om anläggningsstandarderna i stockholmsområdet är viktigt för att i framtiden kunna utveckla och förbättra anläggningarna och skapa bättre villkor till skidåkning. XC Sthlm är en ny regional satsning med start 2013 med målet att förbättra förutsättningarna till längdskidåkning i stockholmsområdet, bl.a. genom att rusta upp och förnya skidanläggningarna.

Projektet XC Sthlm kan delas in i tre övergripande faser:

1. *Medvetenhet*: Fas 1 handlar om att höja kunskapen och öka medvetenheten om behovet av upprustning av anläggningarna och etablering av nya anläggningar. Fas 1 syftar till att ge svar på frågorna: "Varför är bra skidanläggningar viktigt för stockholmsregionen?" och "Vilka brister finns i nuläget?". Föreliggande kartläggning ingår som en del i denna fas.
2. *Förberedelser*: Fas 2 handlar om förberedelser, t. ex att i dialog med politiker och tjänstemän utarbeta en regional handlingsplan för att rusta upp utvalda anläggningar och etablera nya anläggningar. Fas 2 svarar på frågan: "Hur och på vilka platser ska vi satsa för att uppnå bäst effekt för pengarna?".
3. *Handling*: Fas 3 handlar om handling och genomförande. Många tidigare projekt och satsningar i Stockholm har av olika anledningar runnit ut i sanden. Fas 3 syftar till att stärka genomförandet av planen eller olika planer, och ger svar på frågorna: "Hur genomför vi satsningarna på bästa sätt, även på lång sikt?" och "Vad kan vi lära oss från tidigare försök?".

Vad innebär goda förutsättningar till skidåkning?

Det är viktigt att inledningsvis beskriva vad goda förutsättningar till skidåkning innebär i praktiken. Att ha tillgång till skidspår är självfallet den givna utgångspunkten, men det är många andra pusselbitar som också spelar in. Det handlar mycket om att anläggningarna behöver erbjuda en helhetsupplevelse. Goda förutsättningar till längdskidåkning innebär att ha tillgång till anläggningar som erbjuder skidåkning under olika omständigheter (t. ex vid snöfattiga eller varma vintrar) och för olika gruppers behov, t. ex för barn och ungdomar, vuxnas motion och rekreation, föreningsverksamhet och tävling/elit. Det kan handla om att erbjuda ytor för barnskidspår, skidlekplatser och slingor för både fristil ("skejt") och klassisk åkning. Det handlar också om att det bör finnas anläggningar med utmanande terräng och breda slingor för att kunna arrangera moderna tävlingar.

Just variationen på spår är viktig för att locka många olika grupper att prova på skidåkning. Variation kan handla om att anlägga det lätta och breda spåret för att underlätta skidåkning för allmänheten, det lekfulla spåret för de yngsta utövarna, det kuperade spåret med skejtbädd för träning och tävling, det långa enkelspåret ut i terrängen för maximal naturupplevelse, rekreation och plats för tystnad, o.s.v. Bra kvalitet på skidspåren är givetvis viktigt för alla skidåkare, men kanske särskilt viktigt för barn, nybörjare och åkare med lite sämre balans såsom vissa äldre. En pistmaskin är helt överlägsen en skoter i att preparera bra och hållbara spår. I ett län med många skidåkare och högt tryck på skidspåren såsom Stockholm blir förekomsten av pistmaskiner en mycket viktig del för att villkoren till skidåkning ska vara bra.

En skidanläggning är samtidigt så mycket mer än själva motionsspåren och skidspåren: Ska man locka allmänheten till skidåkning krävs ett utbud, service och en "infrastruktur" vid anläggningen som direkt eller indirekt underlättar skidåkningen, t. ex:

- Kompletterande aktivitetsmöjligheter (t. ex pulkabacke, plogad isbana för långfärdsskridsko, promenadslingor)
- Servering och försäljning
- Ombytes- och duschmöjligheter
- Vallabod, värmestuga och kanske övernattningsmöjligheter
- Tät kollektivtrafik och tillräckligt med p-platser för bil
- Information på plats och på kommunens hemsida
- Skyltning för att ta sig runt skidspåren, och för att överhuvudtaget hitta till anläggningen utan GPS

Förutsättningarna till längdskidåkning påverkas också av förekomsten av olika typer av skidspår och anläggningar. I denna rapport delas längdskidåkningens "infrastruktur" in i fem nivåer:

1. Egengjorda spår, t. ex på en gräsyta i ett bostadsområde
2. Skidspår på golfbanor
3. Officiella motions- och fritidsanläggningar, t. ex vid idrottsplatser och friluftsgårdar
4. Tävlingsanläggningar
5. Skidtunnlar och multiskidanläggningar

Denna rapport fokuserar främst på standarden på befintliga motionsanläggningar, och förutsättningarna att skapa bra och funktionella tävlingsanläggningar, alltså på nivå 3-4. Anläggningar på nivå 1-2 är viktiga komplement, t. ex under snöfattiga vintrar och för att främja närhetsprincipen, men är inte huvudfokus för denna kartläggning. Anläggningar på nivå 5 är också mycket viktiga för att skapa goda förutsättningar till längdskidåkning året om. Anläggningar på nivå 5 berörs översiktligt i diskussionen av denna rapport.

Utgångspunkter och kriterier för kartläggningen

Kartläggningen har granskat förutsättningarna till många olika former av skidåkning vid anläggningarna, bl.a möjligheterna för olika grupper att bruka anläggningen (barn, nybörjare, äldre, personer med funktionsnedsättning, motionärer, elitskidåkare) och verksamheter (skidlek, skidskola, motion/rekreation, idrott/föreningsverksamhet, tävlingsverksamhet).

Anläggningarna valdes ut genom att medlemmarna i Stockholms längdkommitté var och en för sig nominerade ett 15-tal anläggningar i stockholmsområdet (anläggningar i Norrtälje och Nynäshamns kommun ingick inte). Nomineringarna gav en bruttolista på ca 25 anläggningar. De anläggningar som fick flest nomineringar ansågs vara några av de viktigaste

anläggningarna i stockholmsområdet. Även några andra anläggningar kartlades eftersom de hörde till samma system av skidspår, har stor potential att i framtiden tillhöra samma system av skidspår eller för att få tillräcklig spridning mellan kommunerna. Det var relativt hög samstämmighet mellan kommitténs nomineringar, vilket stärker bilden av att några av de ur ett regionalt perspektiv viktigaste anläggningarna har granskats.

De granskade anläggningarna var (anläggningsnummer på www.skidspår.se inom parentes):

- Botkyrka kommun:
  - Brantbrinks IP (Tullinge, anl nr: 19),
  - Harbrostugan (Tumba, anl nr: 20),
  - Lida friluftsgård (Tullinge, anl nr: 21)

- Danderyds kommun:
  - Enebybergs IP (anl nr: 32)

- Ekerö kommun:
  - Knalleborg, Jungfrusundsåsen (anl nr: 12)

- Haninge kommun:
  - Rudans friluftsgård (anl nr: 22)

- Huddinge kommun:
  - Visättra sportcenter (Flemingsberg, anl nr: 17)

- Järfälla kommun:
  - Ängsjö friluftsgård (anl nr: 10)

- Lidingö stad:
  - Stockby motionscentral (anl nr: 54)

- Nacka kommun/Stockholms stad:
  - Hellasgården friluftsanläggning (anl nr: 48)

- Sollentuna kommun:
  - Rösjöspåren/Väsjöbacken (anl nr: 870)

- Stockholms stad:
  - Björkhagen/Hammarbybacken/Kärrtorps IP (anl nr: 1651)
  - Ågesta skid- och motionsspår (Huddinge kommun, anl nr: 18)

- Sundbybergs kommun:

- Ursviks motionscentral (anl nr: 51)
- Södertälje kommun:
  - Tveta motionsgård (anl nr: 47)
- Täby kommun:
  - Skavlötens friluftsgård (anl nr: 29),
  - Täby IP (anl nr: 923),
  - Täby konstsnöspår (anl nr: 1513)
- Värmdö kommun:
  - Ekedalsspåret (Gustavsberg, anl nr: 7)
- Vallentuna kommun:
  - Össeby IP (Brottby, anl nr: 4)
- Österåkers kommun:
  - Domarudden friluftsgård (Åkersberga, anl nr: 5)

Kartläggningen genomfördes genom att anläggningen besöktes, dokumenterades och spåren provåktes. Anläggningarna granskades under december 2012 – februari 2013. Olika egenskaper vid anläggningen dokumenterades genom en granskningsmall: Fördelar, Nackdelar/Brister, Behov och Övergripande bedömning.

Faktorer som bedömdes var bl.a:

- Anläggningens regionala läge
- Hur breda och kuperade motionsspåren/slingorna var
- Om slingorna verkade välskötta (träd, buskar, grenar, underlag)
- Om slingorna var preparerade med enkelspår, dubbelspår och/eller skejtbädd?
- Om anläggningen använde skoter eller pistmaskin?
- Förekomst av information och skyltning vid anläggningen
- Tillgängligheten och kollektivtrafik till anläggningen
- Parkeringsmöjligheter för bil, buss och cykel
- Tillgång till vatten (vilket krävs för en ev. konstsnöanläggning)
- Potential att utvecklas och förnyas som skidanläggning?
- Eventuellt hindrande omständigheter (t. ex privata markägare, naturreservat)
- Förekomst av barnspår/skidlekplats

- Det totala utbudet och servicen, t. ex förekomst av vallabod, värmestuga, servering, ombytes- och duschmöjligheter, uthyrning av skidutrustning.

Kartläggningen baserades även på information och underlagsmaterial från respektive kommun eller stadsdel, t. ex förekomst av utvecklingsplaner, skötsel- och driftsansvar, inköpsbehov, information om antalet brukare av skidanläggningen på vardagar och helger. Sundbybergs stad gick inte att nå trots upprepade försök till kontakt. Information och erfarenheter inhämtades även från skidföreningar i länet. Tillgång till, och turtäthet på, kollektivtrafik fastställdes genom information från www.sl.se.

Efter granskningen av anläggningarna bedömdes varje anläggning enskilt utifrån förutbestämda generella kriterier. Kriterierna var:

- Kvalitet
- Tillgänglighet
- Utbud

De tre kriterierna låg bakom en samlad bedömning av anläggningens standard. Alla kriterier och den övergripande standarden bedömdes utifrån en skala 1-10. Dessa bedömningsskalor med motiv finns beskrivna i resultatdelen.

Resultat

Beskrivande resultat

I länet finns 115 platser med officiella skidspår (enligt www.skidspår.se). Endast tre anläggningar har konstsnöutrustning: Lida friluftsgård i Botkyrka kommun, Rudan i Haninge kommun och Täby konstsnöspår i Täby kommun. Det finns ca 7 km konstsnöspår i länet under en normal vinter – längden varierar lite från år till år. De tre konstsnöutrustningarna är alla av äldre modell med högtryckssystem. Dessutom har endast två anläggningar regelbunden tillgång till en pistmaskin för att preparera spår, nämligen Lida (inklusive Brantbrinks IP, Harbrostugan) och Ågesta i Huddinge kommun/Farsta. Ett av elljusspårerna vid Knalleborg, Ekerö kommun, prepareras dessutom med pistmaskin, medan resterande spår prepareras med skoter. Spåret vid Björkhagen i Stockholms stad brukar prepareras med pistmaskin "ibland".

De utvalda anläggningarna i föreliggande kartläggning kan sägas tillhöra två olika huvudkategorier: den ena kategorin är s.k idrottsplatsanläggningar (t. ex Brantbrinks IP, Enebybergs IP och Össeby IP) som ligger i direkt anslutning till ett bostadsområde och har relativt god kollektivtrafik. IP-anläggningarna delar infrastruktur med andra idrotter och anläggningar (t. ex sporthall, ishall, fotbollsplan). Den andra kategorin består av friluftsanläggningarna (t. ex Domarudden, Lida, Skavlöten, Ängsjö) och som ofta är belägna i naturområden utan direkt kontakt med övrig bostadsbebyggelse. Vid dessa friluftsanläggningar är tillgången till kollektivtrafik sämre. Alla anläggningar har minst ett elljusspår, vanligtvis 2-3 km långt.

Antalet brukare varierar beroende på storlek på anläggningen, dag i veckan och väderförhållanden. Statistik över antalet brukare är relativt osäker p.g.a att det är svårt att räkna alla som använder skidspårerna. Många anläggningar har flera olika entréer och många olika spår som inte alltid startar och slutar på samma plats, vilket kan leda till en underskattning av antalet användare. Men brukarräkningarna ger ändå en fingervisning om hur många som använder skidspårerna, slitaget och eventuella behov av en kapacitetshöjning av anläggningarna. De större anläggningarna, t. ex Lida-Brantbrink-Harbro och Ågesta, har regelbundet över 1000 brukare på vardagar och över 5000 brukare/dag på helger vid normalt eller fint vinterväder. Motsvarande användande på de mindre anläggningarna ligger på ca 200-400/dag på vardagar och upp till 2000/dag på helger. Brukarräkningarna indikerar ett mycket stort tryck på skidspårerna och på anläggningarna i stockholmsområdet.

Stora brister

Kartläggningens viktigaste resultat är att alla granskade anläggningar har brister - de flesta mycket stora brister dessutom – för att olika former av längdskidåkning ska kunna utvecklas och öka. De största bristerna är att länet helt saknar moderna konstsnöanläggningar, motionsspåren är för smala, det växer träd alldeles inpå skidspåren, samt att anläggningarna inte är anpassade för olika intressegrupper av skidåkare, t. ex för barn och ungdomar, barnfamiljer, föreningsverksamhet, tävlingsverksamhet, de som vill åka skejt, o.s.v..

Några av de viktigaste resultaten är att:

- Ingen anläggning har bra förutsättningar för att genomföra en modern skidtävling, t. ex med gemensam start, främst p.g.a för smala slingor och avsaknaden av tillräckligt stora start- och målplatser
- Endast en anläggning har ett område för skidlek (Täby konstsnöspår) och endast Ursvik i Sundbyberg har ett separat barnspår
- Det finns ingen modern konstsnöanläggning (baserad på lågtrycksutrustning) i länet
- I praktiken alla undersökta slingor/spår skulle behöva breddas för att öka komfort och kapacitet (dubbelspår), för att få ned mer snö på backen och erbjuda möjligheter till skejt/fristilsåkning och möjliggöra preparering med pistmaskin
- Det saknas tydliga entréer till många av anläggningarna, och skidspåren ligger ofta undanskymt "bakom" resten av utbudet i området
- Det är brist på variation av spår som passar olika brukare, t. ex motionsspår, barnspår, skejtspår, elitspår, långa enkelspår ut i naturen, o.s.v.
- Tillgängligheten till anläggningarna är ofta bristfällig, mycket beroende på att kollektivtrafiken till platsen ofta är undermålig (t. ex busslinje med en buss/timme på vardagar och ingen kollektivtrafik alls på helger) och att vissa anläggningar är belägna i grönområden utan direkt kontakt med övrig bebyggelse
- Många anläggningar brister i information, både vad gäller information på plats via informationstavlor och via kommunens och/eller annan hemsida. Även skyltningen för att ta sig till anläggningarna är på många håll bristfällig ("hemmablind" skyltning)
- Nästan alla anläggningar saknar en tillräcklig "infrastruktur" runtomkring skidåkningen, t. ex utrustning för uthyrning, vallabod, värmestuga, duschmöjligheter, toalett, servering med regelbundna och vardagliga öppettider
- En hel del anläggningar har brister i övrigt rekreativt utbud, t. ex ingen pulkabacke, grillplats, sittbänkar, plogad isbana eller separat promenadspår vintertid för att undvika promenad i spåret.

Detaljer om de granskade anläggningarna

Nedan anges några av de många egenskaper/kvaliteter som bedömdes vid varje anläggning. Av utrymmesskäl kan inte alla faktorer anges i rapporten. 'Kvalitet' står för en samlad

bedömning av skidspårens kvalitet, t. ex slingans bredd, spårpreparering (pistmaskin eller skoter?), om snön når marken eller hindras av barrträd, huruvida slingan är anpassad för skidåkning eller inte ("knixigheten"). Kvalitet handlar således inte bara om själva skidspårens kvalitet. '1' står för dålig kvalitet, '10' står för mycket bra kvalitet. 'Utbud' anger en samlad bedömning av anläggningens service och utbud, t. ex om det finns värmestuga, vallabod, servering, ombytes- och duschmöjligheter, uthyrning av skidutrustning. '1' representerar dåligt utbud, medan '10' representerar mycket bra utbud. 'Tillgänglighet' står för en samlad bedömning av hur pass lätt det är att ta sig till anläggningen med olika färdmedel och närheten till övrig bebyggelse. Hur tydlig entrén är, skyltningen vid anläggningen och skyltningen för att ta sig till anläggningen påverkar även bedömningen av tillgänglighet. '1' står för dålig tillgänglighet, medan '10' står för mycket bra tillgänglighet. 'Tot' står för en samlad bedömning av anläggningens standard och baseras på resultatet på kriterierna: kvalitet, utbud och tillgänglighet. '1' motsvarar dålig standard, medan '10' motsvarar en mycket bra standard. De behov som anges för varje anläggning representerar några av de viktigaste behoven, men listan är inte uttömmande.

Anläggning:	Konstsnö/ Pistmaskin:	Kvalitet:	Utbud:	Tillgänglighet:	Tot:	Kommentarer och rekommendationer:
Lida, Botkyrka	Ja ₁ /Ja	7	7	4	6	Bra och mycket populär anläggning. Potentiell tävlingsbana. <u>Behov</u> : skidlekområde. Skejt. Uthyrning. Bredda spår. Gallra skog. Längre elljusspår. Bättre kollektivtrafik och ny väganslutning.
Brantbrinks IP, Botkyrka	Nej/Ja	5	4	6	5	Sitter ihop med Lida och Harbro. Stora ytor för skidstadion finns. <u>Behov</u> : Skejt. Bredda spår. Gallra skog. Nya slingor. Ytor för föreningsverksamhet. Skidlekområde. Bättre utbud. Längre elljusspår.
Harbrostugan, Botkyrka	Nej/Ja	4	2	5	4	Sitter ihop med Lida och Brantbrink. Potentiell tävlingsbana. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Ytor för föreningsverksamhet. Skejt. Nya slingor. Skidlekområde. Bättre utbud. Konstsnö. Längre elljusspår.
Enebybergs IP, Danderyd	Nej/Nej	2	4	5	3	Många olika spår. Smalt och stora träd som hindrar snön. Knixigt. På flera spår måste man ta av sig skidorna och gå 300 m för att varva vid IP. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Skejt. Bättre skyltning. Pistmaskin. Skidlekområde.
Knalleborg, Ekerö	Nej/Nej	5	3	5	4	Fin terräng för skidåkning inklusive skejtspår och bra bredd på elljusspår. Saknar viktigt utbud. Potentiell tävlingsbana. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Pistmaskin i hela systemet. Bättre utbud och service.
Rudan, Haninge	Ja ₁ /Nej	5	3	6	4	Bra kollektivtrafik. Smalt och stora träd som hindrar snön. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Skejt. Bättre utbud. Konstsnö. Bilparkering. Ny infart. Pistmaskin. Uthyrning.
Visättra, Huddinge	Nej/Nej	2	3	4	3	Anläggning med stora brister. Stor potential att utvecklas tack vare fin

						terräng och öppna ytor. Smalt. Många går i spåren. <u>Behov</u> : Nya slingor. Skejt. Tydlig entré. Skidlekområde. Bredda spår. Gallra skog. Bättre utbud. Pistmaskin.
Ågesta, Huddinge/Farsta	Nej/Ja	6	4	4	5	Mycket populär anläggning. <u>Behov</u> : Nya slingor (bl.a. nytt 10 km). Konstsnö. Utökad bilparkering och bättre kollektivtrafik. Bättre utbud. Bredda spår. Gallra skog. Skejtspår på 3 och 6 km.
Ängsjö, Järfälla	Nej/Nej	4	4	4	4	Fin anläggning med stora öppna ytor. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Pistmaskin. Konstsnö. Skejt. Kollektivtrafik.
Stockby, Lidingö	Nej/Nej	1	2	3	2	Anläggning med stora brister inom alla områden. Knixigt. Spår går rakt igenom stora buskage och på skrå. <u>Behov</u> : Pistmaskin. Nya slingor för mer variation. Bättre skyltning. Bättre utbud. Konstsnö.
Hellasgården, Nacka	Nej/Nej	3	4	5	4	Anläggning med brister. Stor potential att utvecklas, fin terräng och öppna ytor. Smalt. Träd som hindrar snön. Potentiell tävlingsbana (vid "grusfemman"). <u>Behov</u> : Konstsnö. Bredda spår. Gallra skog. Skidlekområde. Ytor för föreningsverksamhet. Pistmaskin. Nya slingor. Länka till spår vid Björkhagen/Kärrtorp.
Rösjöspåren/ Väsjöbacken, Sollentuna	Nej/Nej	3	4	6	4	Anläggning med stor potential, men kommunen planerar ev. att bygga ny stadsdel på marken. <u>Behov</u> : Pistmaskin. Konstsnö. Breddning. Gallra skog. Bättre utbud.
Björkhagen, Stockholm	Nej/Nej ²	3	3	6	4	Sitter ihop med Hammarbybacken och Kärrtorp. Stor potential att länkas samman med Hellasgården. Anläggning med brister, t. ex dåligt utbud. Knixigt. Många går i spåren. Träd som hindrar snön. Smalt. <u>Behov</u> : Länka ihop med Hellasgården via ny bred träbro över Dammtorpssjön. Bredda. Gallra. Pistmaskin. Skejt. Skidleplats.
Ursvik, Sundbyberg	Nej/Nej	4	4	3	4	Mycket använd anläggning. Spåren nästan alltid sönderkörda. Träd som stoppar snön. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Pistmaskin. Skejt. Skidleplats. Uthyrning. Konstsnö?
Tveta, Södertälje	Nej/Nej	5	5	2	4	Fin anläggning med bra variation på spår. Smalt. <u>Behov</u> : Bredda spår. Skejt. Skidleplats. Konstsnö. Bättre utbud (t. ex toalett) och kollektivtrafik. Uthyrning.
Skavlöten, Täby	Nej/Nej	4	4	3	4	Stor potential att utvecklas tack vare fin terräng och öppna ytor. Smalt. Träd som hindrar snön. <u>Behov</u> : Bredda spår. Gallra skog. Pistmaskin. Skidleplats. Bättre utbud. Uthyrning.
Täby IP/ konstsnöspår	Ja/Nej ₃	4	4	5	4	Anläggning med stor potential om man kan länka samman IP med konstsnöspåret. Potentiell tävlingsbana. <u>Behov</u> : Bredda spår (2,5 och 5 km). Gallra skog. Pistmaskin. Konstsnö.

						Uthyrning. Skejt.
Össeby IP, Vallentuna	Nej/Nej	5	5	4	5	Fin anläggning med bra variation på spår. Fin terräng. Potentiell tävlingsbana. Bra gallrat. <u>Behov</u> : Pistmaskin. Skejt. Uthyrning.
Ekedalsspåret, Värmdö	Nej/Nej	4	2	5	4	Fin anläggning men med brister i utbud. Smalt. <u>Behov</u> : Pistmaskin. Bredda elljusspår. Gallra skog. Skidlekområde. Parkering. Skejt. Konstsnö?
Domarudden, Österåker	Nej/Nej	2	4	2	3	Anläggning med stora brister. Smalt. Stora träd som hindrar snön. <u>Behov</u> : Bredda slingor. Gallra skog. Nya slingor för ökad kapacitet. Bättre utbud. Kollektivtrafik. Skidlekområde. Konstsnö. Pistmaskin. Uthyrning. Skejt.
<p>¹ Utrustningen bygger på högtrycksteknik och klassas i dagsläget som omodern. Konstsnön måste fraktas ut i spåret vilket är tids-, energi- och arbetskrävande.</p> <p>² Enligt information från Stockholms stad prepareras Björkhagens anläggning med pistmaskin "ibland", men oftast med skoter.</p> <p>³ På Täby konstsnöspår prepareras spåren med traktor. Bakom traktorn sitter en anordning liknande den man har på en pistmaskin, vilket ger bättre kvalitet och hållbarhet på spåren jämfört med skoterpreparerade spår</p>						

Nedan presenteras resultatet utifrån olika grupper av skidåkare eller perspektiv:

Lek- och barnperspektivet

Det är viktigt att anläggningarna ger möjligheter för barn och ungdomar att åka skidor på sina villkor. Exempel på attraktiv utformning för barn och ungdomar är att anlägga separata barnspår, skidlekplatser/snölekplatser och teknikbanor. I svenska fjällen har det blivit allt vanligare med sådana inslag för att locka barn och ungdomar till att åka och leka på längdskidor. I stockholmsområdet är sådan utformning sällsynt.

Kartläggningen visar att det saknas skidlekområden för barn och ungdomar vid de granskade anläggningarna förutom vid Täby konstsnöspår. Brantbrinks IP har ett påbörjat barnspår och skidlekområde. Tullinge SK har sökt och erhållit bidrag från Idrottslyftet (RF), men arbetet med att färdigställa ytorna har av oklar anledning avstannat. Ursvik i Sundbyberg har ett kort knattespår. Bristen på skidlekplatser är svår att förstå med tanke på att de är väldigt lätta och billiga att anlägga: Allt som krävs är egentligen en liten kulle eller en höjd på 3-5 höjdmeter, kanske några betongrör som grävs ned för att göra smågupp, några slalomportar och ett eller flera "orgeltramp".

En skidlekplats kan även bestå av "lösa" delar på en plattad och jämn yta.

Bildpar 1. Exempel på skidlekplats vid Täby konstsnöspår. Ca 4 m fallhöjd, några betongrör till gupp, käppar och tillplattade nedfarter – det är allt som behövs för att skapa en attraktiv skidlekplats för barn och ungdomar (det är roligt för vuxna också...)

Som tidigare nämnts är det totala utbudet vid en anläggning viktigt för att indirekt underlätta skidåkning. Ungefär hälften av anläggningarna i kartläggningen har en officiell pulkabacke, grillplats, sittbänkar längs spåren, isbana för skridsko och servering, vilket är exempel på viktiga inslag vid anläggningar för att främja utomhusrekreation och skidåkning för bl.a barnfamiljen. Ingen av de granskade anläggningarna erbjuder skiduthyrning till barn och ungdomar. Barnperspektivet behöver genomsyra planeringen för att utveckla skidanläggningarna i stockholmsområdet.

Motions- och rekreationsperspektivet

Alla granskade anläggningar i rapporten är framförallt fokuserade på motions- och rekreations-skidåkning, med lätt eller måttligt kuperade banor och 3-8 olika skidspår/anläggning. Längden på spåren varierar från korta (400 m runt fotbollsplanen) upp till 18 km. De största skidsystemen har upp till 40 km skidspår, medan de mindre har ca 10 km skidspår totalt. Alla anläggningar har minst ett elljusspår, oftast på 2-3 km. De längsta sammanhängande elljusspåren är 5-6 km långa (Knalleborg i Ekerö kommun, Ågesta i Huddinge kommun/Farsta, Ängsjö i Järfälla kommun och Rösjöspåren/Väsjöbacken i Sollentuna kommun). En överväldigande majoritet av slingorna är enbart preparerade för klassisk skidåkning. Det är få slingor eller anläggningar som erbjuder tillräckligt kuperad terräng för en riktigt duktig skidåkare/elitmotionär. Några anläggningar har separata promenadspår – Brantbrinks IP, Ågesta, Björkhagen, exempelvis – vilket förhoppningsvis kan leda till att färre besökare promenerar i skidspåren.

För att tillgodose behovet av enkla slingor för nybörjare och andra brukare som kanske inte uppskattar uppförs- och nedförsbackar, har en del anläggningar anlagt skidspår på en närliggande sjö. Exempel på sådana anläggningar är Lida, Domarudden, Tveta och Skavlöten. Klassiska skidspår och skejtbädd på en sjö är ett bra exempel på hur en anläggning med enkla medel kan skapa bättre variation på skidspår och valmöjligheter för brukarna.

Bild 2. Även enkla och billiga lösningar kan förbättra villkoren till skidåkning: Ett bås med tak, sittbänk och krokar för att hänga av sig överdragskläder och väskor vid skidspåret. Rudan, Haninge kommun.

En viktig service som verkar saknas vid anläggningarna är möjligheten för allmänheten att boka skidinstruktion. Av de granskade anläggningarna är det endast Össeby IP i Vallentuna kommun, genom Brottby SK, som erbjuder besökare instruktion i skidåkning och skidteknik, enligt information på hemsidan. Det finns sannolikt ett stort behov hos allmänheten av skidkurser med tanke på det nygamla intresset för längdskidåkning i länet. I slalombacken är skidkurser ett vanligt och självklart inslag, men denna service har ännu inte slagit igenom vid anläggningar för längdskidåkning.

Stora skidsystem med många sammankopplade anläggningar har ett särskilt stort värde för längdskidåkningen. Av de granskade anläggningarna är det tre som är, eller har potential att bli, stora skidsystem bestående av flera olika sammankopplade anläggningar. Stora skidsystem har stort regionalt värde tack vare att de har hög kapacitet, ofta har bra tillgänglighet från närliggande bostadsområden och till kollektivtrafik och inte minst för att de kan erbjuda nödvändig variation i terräng och skidspår för olika grupper av skidåkare.

I Botkyrka kommun finns systemet bestående av Brantbrinks IP, Harbrostugan och Lida friluftsgård. Systemet har ca 40 km dubbelspår som prepareras med pistmaskin. I Täby kommun finns också ett stort system bestående av Täby IP, Skavlöten, Ensta (gratis) och Täby konstsnöspår (betalanläggning). Täbysystemet består mestadels av enkelspår och är ca 40 km långt och prepareras med skoter. Det tredje stora systemet av stort regionalt värde skulle kunna vara Hammarbybacken, Björkhagen, Kärrtorp och Hellasgården vilka alla ligger på Stockholms stads mark. De tre förstnämnda anläggningarna är sammankopplade med skidspår i dagsläget, medan närliggande Hellasgården inte är det. Detta framtida system skulle kunna få ca 30 km sammankopplade dubbelspår, utöver de enkelspår som brukar prepareras i nackareservatet av Nacka kommun/Järla IF.

De tre systemen ligger bra till ur ett geografiskt perspektiv i stockholmsområdet (söderort, centralt och norrort) och bör bli viktiga delar i en framtida infrastruktur för skidåkning ("ski centers"). Alla tre systemen behöver emellertid förnyas och utvecklas för att kunna bli dessa regionala centran, framförallt systemen i Täby kommun och i Stockholms stad behöver höja standarden väsentligt.

Förenings- och idrottsperspektivet

Kartläggningen visar att skidspåren och ytorna vid de granskade anläggningarna inte är särskilt anpassade för föreningsverksamhet.

Föreningarna behöver "pålitlig" tillgång till snö under november – mars för att kunna bedriva sin verksamhet fullt ut. Eftersom det saknas moderna konstsnöanläggningar i länet är situationen allt annat än pålitlig i dagsläget. Även när det finns natursnö finns problem: På de flesta anläggningarna är föreningens aktiviteter hänvisade till de reguljära skidspåren. Med tanke på det stora antalet skidåkare vid de flesta anläggningarna – speciellt kvällstid och på helger - är det svårt för föreningarna att hitta lämpliga platser för att instruera skidåkning och öva skidteknik med exempelvis barn och ungdomar (det blir lätt en lång kö av andra skidåkare bakom i spåret). En förening är ofta beroende av öppna tillplattade ytor och korta "extraspår" för att träna skidteknik och att leka lekar på skidor, och många av anläggningarna saknar dessa viktiga ytor. Vid några anläggningar finns lämpliga ytor, men kommunen eller den som ansvarar för att preparera skidspåren har inte brytt sig om att preparera ytan.

Även avsaknaden av skidlekplatser och teknikbanor hämmar föreningsverksamheten. Avsaknaden av riktiga skejtspår vid de granskade anläggningarna medför också att föreningarna inte kan träna skejt i önskad omfattning.

Tävlings- och elitperspektivet

Situationen för tävlings- och elitsatsande skidåkare i Stockholmsområdet bedöms som dåliga enligt denna kartläggning, framförallt p.g.a avsaknaden av skidspår under snöfattiga och/eller varma vintrar. Men de dåliga villkoren orsakas även av bristen på tillräckligt utmanande skidspår i dagsläget. Osäkerheten i tillgången till snö medför att många barnfamiljer väljer bort längdskidor som idrott, och tvingar samtidigt många äldre ungdomar som vill satsa på sin idrott att flytta norrut eller ofta resa norrut för både träning och tävling. Den nuvarande anläggningssituationen i stockholmsområdet gagnar säkerligen inte tävlings- och elitskidåkningen i varken Stockholm eller Sverige.

I Sverige finns åtta anläggningar som har godkända tävlingsbanor enligt internationella skidförbundet (FIS), men ingen av dem är belägna söder om Dalälven: Borlänge, Falun,

Gällivare, Idre, Kiruna, Sollefteå, Sundsvall och Östersund. I Norge finns över 50 godkända FIS-tävlingsbanor, och en relativt "liten" skidnation som USA har hela 19 st. Med tanke på att en stor majoritet av befolkningen bor söder om Dalälven vore en utveckling av fler FIS-tävlingsbanor av stort värde, däribland i Stockholms län.

Kartläggningen visar att det bland de granskade anläggningarna inte finns en enda som i nuläget erbjuder goda förutsättningar till moderna skidtävlingar, t. ex långa masstartslopp, sprinttävlingar eller mästerskapslopp (DM, SM, VM). Standarden på de granskade anläggningar är långt ifrån att kunna godkännas som FIS-tävlingsbanor. Det saknas tillräckligt stora ytor för start- och målplatser, slingorna är för smala och terrängen är vid många anläggningar inte tillräckligt kuperad. Det finns dessutom ingen granskad anläggning som har ett riktigt skejtspår med tillräckligt bred bädd som lämpar sig för en modern tävling och det är få anläggningar som har tillräckligt stora ytor för en skidskytteanläggning.

Det är som sagt få av de granskade anläggningarna som har tillräckligt kuperad terräng och andra fysiska förutsättningar för en modern tävlingsanläggning av regional, nationell eller internationell klass. Men undantag finns i länet. Nedan presenteras några av de anläggningar som enligt denna rapport har bra förutsättningar för tävling.

Brantbrinks IP/Harbrostugan/Hamra grustag

Brantbrinks IP och Harbrostugan i Botkyrka kommun är de anläggningar som bedöms ha bäst förutsättningar till en tävlingsbana av nationell och internationell klass om man kunde använda eller köpa loss marken vid Hamra grustag från Alfa Laval/Hamra gård. Hamra grustag är under återställande (klart om ca tre år f.r.o.m 2012) och marken är till salu. Grustaget har stora öppna ytor, mycket breda och lämpliga åkbackar (600 m långa) för skidåkning och terrängen erbjuder höjdskillnader på upp till 65 m. Plats finns dessutom för en permanent skidstadion med skidskytteanläggning. I grustaget finns goda förutsättningar att anlägga temporära eller reguljära åskådarläktare. Grustaget ligger i direkt anslutning till 40 km skidspår, och det är ca 500 m och 1000 m fågelvägen till Brantbrinks IP respektive Harbrostugans elljusspår. Området är känt för att ha lägre temperatur (1-3 grader kallare) än omgivande områden och inne i centrala Stockholm, vilket är viktigt ur snötillverkningsynpunkt. De nuvarande skidspåren vid Harbrostugan har höjdskillnader på ca 45 m mellan lägsta och högsta punkt, vilket tillsammans med förhållandena i Hamra grustag ger bra förutsättningar till en längre tävlingsslinga av nationell och internationell klass. Harbrostugans anläggning är dock i stort behov av en gallring av skog och breddning av slingan för att kunna komma på fråga som tävlingsbana.

Vid Brantbrinks IP finns ett stort platt område (på kommunens mark) som skulle kunna vara en alternativ plats att etablera en skidstadion. Brantbrinks IP har dock inte tillgång till en sjö eller vattendrag i närheten för konstsnö. Hamra grustag ligger i direkt anslutning till Huddingevägen och det är drygt 1 km fågelvägen till Tullinge pendeltågsstation. Det tar 22

minuter att åka pendeltåget till Tullinge station från T-centralen. Dessutom finns det en nedlagd perrong på pendeltågslinjen (Södertäljelinjen) i anslutning till grustaget (gamla Tullinge station, i nivå med Tullingesjön). Den nuvarande ägaren av grustaget har eventuellt planer på att vattenfylla en liten separat del av grustaget, vilket skulle ge tillgång till vatten för en konstsnöanläggning. Harbrostugan har god tillgång till vattendrag längs slingan. Alfa laval/Hamra gård äger mycket av marken i området och det är i dagsläget oklart hur de skulle ställa sig till en utveckling av en tävlingsbana.

Lida

Lida friluftsgård i Botkyrka kommun har goda förutsättningar att utforma en regional och nationell tävlingsbana eftersom det på flera ställen längs de nuvarande motionsspåren finns "outnyttjad" kuperad terräng, t. ex vid området ner mot sjön Getaren sydväst om slalombacken ("Björknäs" samt röda elljusspåret) och i sista backen på det gul-vita elljusspåret. Här finns terräng för att utforma flera "nya" åkbackar på 20-35 höjdmeter. Möjligen kan det kommunala naturreservatet innebära vissa svårigheter att genomföra en förnyelse av dragningen av motionsspår. Enligt information från kommunen går det emellertid att delvis förnya dragningen och utformningen av motionsspåren. Det är i dagsläget oklart om det är möjligt att dra nya skidspår i terrängen vid röda elljusspåret eftersom den planerade skidtunneln är tänkt att placeras här.

Alfa Laval/Hamra gård äger marken väster om järnvägen och där är det i nuläget inte aktuellt med en breddning eller omdragningar av skidspår (ett nytt avtal ska etableras 2017). Ur ett tävlingsperspektiv med utgångspunkt från Lida friluftsgård är området väster om järnvägen mindre intressant. Lida har dessutom goda förutsättningar att utforma en temporär sprintbana som skulle hålla nationell klass tack vare fin kupering och öppna ytor runtomkring friluftsgården.

Hellasgården

Hellasgården intill Nacka kommun har passande terräng för en regional och nationell tävlingsanläggning vid den s.k "grusfemman" (5 km spår vid "Storängsbergen", väster om Ältavägen och själva friluftsgården) och det finns ytor som skulle kunna vara lämpliga för en skidstadion, sprintbana och skidlekområde. Det är god tillgång till vatten genom de olika sjöarna i området, och det är ofta 1-3 grader kallare vid Hellasgården än inne i centrala Stockholm. Grusfemman erbjuder kuperad terräng med flera åkbackar på 20-30 höjdmeter. I nuläget är dock slingan mycket smal (ca 1,5 m i genomsnitt), kantas av buskar och träd intill spåret och skidspåren prepareras med skoter. Vid platsen finns också en pulkabacke som skulle kunna vara basen för en framtida skidlekplats/snölekplats med konstsnö.

Nacka kommun äger inte marken vid Hellasgården, utan det är flera andra ägare. Stockholms stad äger marken vid elljusspåret (Järla) och delen av grusfemman närmast Hellasgården, medan en privat aktör (Erstavik godsförvaltning) äger marken på grusfemman som är närmast Älta. Det är i dagsläget oklart hur de olika aktörerna och markägarna ställer sig till en utveckling av skidspåren i området generellt, och en tävlingsbana specifikt.

Knalleborg

Knalleborg, Ekerö kommun, ligger i anslutning till den alpina anläggningen vid Jungfrusundsåsen. Knalleborg har bra förutsättningarna till en regional och nationell tävlingsanläggning för längdskidåkning. Det finns stora öppna ytor för en skidstadion nedanför åsen och terrängen medger åkbackar på upp till ca 40-45 höjdmeter i området där 5 km och 10 km spåret börjar. Kommunen äger det mesta av marken vid Jungfrusundsåsen. Den enda privata markägaren i området har inte tidigare motsatt sig en utveckling av skidanläggningen. Här finns också goda möjligheter att utveckla ett nödvändigt utbud och en service som passar både slalom, längdskidåkning och mountainbike (det är populärt att åka cykel utför slalombacken under barmarkssäsongen), utöver det vanliga friluftslivet i området.

Enligt Ekerö kommun finns en hel del utvecklingsplaner för friluftsområdet generellt och längdskidanläggningen specifikt. Utvecklingsarbetet bygger mycket på samverkan med lokala aktörer, t. ex Mälars SOK. Däremot har man hittills inte prioriterat en satsning på en tävlingsanläggning vid Knalleborg. Det är oklart hur dessa aktörer ställer sig till en utveckling av en tävlingsbana i området.

Täby IP/Täby konstsnöspår

Täby IP i Täby kyrkby har bra terräng för en framtida regional och nationell tävlingsanläggning med åkbackar på upp till 20 höjdmeter på 2,5 km elljusspåret och upp till 30 höjdmeter på 5 km spåret. Det finns dock ett stort behov av att bredda nuvarande spår eftersom de är mycket smala och stora barrträd växer alldeles inpå slingan. Dessa spår ligger i direkt anslutning till, och på varsin sida om, Täby konstsnöspår. Konstsnöspåret erbjuder stora öppna ytor och många spår i bredd, vilket också är intressant ur ett tävlingsperspektiv, t. ex vid masstartslopp och seedningslopp för Vasaloppet. Vid dessa anläggningar har dessutom två av Stockholms största skidföreningar, Sundbybergs IK och Täby IS, delar av sin verksamhet. Det är oklart hur Täby kommun ställer sig till en utveckling av Täby IP som skidanläggning generellt, och av en tävlingsbana i området specifikt.

Össeby IP

Össeby IP i Vallentuna kommun erbjuder bra och kuperad terräng i skogen, varvat med stora öppna ytor på omkringliggande fält. Man har i dagsläget ett av storstockholms bredaste och bäst gallrade elljusspår (3,9 km) samt en längre slinga på 10 km med bra kupering och som lämpar sig för tävlingar med individuell start. Brottby SK bedriver verksamhet vid Össeby, och IP har ett bra utbud med omklädnings- och duschmöjligheter.

Rösjöspåren/Väsjöbacken

Rösjöspåren/Väsjöbacken i Sollentuna kommun har mycket goda förutsättningar till en tävlingsanläggning, bl.a tack vare att mycket av den nödvändiga utrustningen redan finns på plats vid den alpina anläggningen och att det finns kuperad terräng på elljusslingor upp till 6 km. Anläggningen har mycket bra bilparkering, hyfsad kollektivtrafik och ligger i direkt anslutning till övrig bebyggelse. Ett hinder för en utveckling av anläggningen för längdskidåkning är att samarbetet med den alpina delen inte har fungerat särskilt bra tidigare, enligt erfarenheter från längdskidföreningarna i Stockholm. Enligt kommunen finns planer på att exploatera området och bygga en helt ny stadsdel med tillhörande väginfrastruktur, vilket med största sannolikhet skulle innebära det definitiva slutet för denna skidanläggning.

Diskussion

Denna förstudie kan konstatera att alla granskade anläggningar för längdskidåkning har brister – många anläggningar har dessutom stora brister. Det finns stor potential att förbättra anläggningarna och utveckla skidåkningen. Det handlar om brist på service och utbud, för smala slingor, brist på pistmaskiner för preparering av skidspår och brist på konstsnöanläggningar. Det handlar även om dålig tillgänglighet och i vissa fall dålig skyltning och bristande information. Av de granskade anläggningarna har endast två regelbundet tillgång till pistmaskin (Lida/Brantbrink/Harbrostugan, och Ågesta) och tre till konstsnöutrustning (Lida, Rudan och Täby konstsnöspår). Dessa anläggningar har konstsnöutrustning av gammal modell (högtryck). Ingen anläggning har ännu investerat i ny och energieffektiv konstsnöutrustning (lågtryck). Ingen anläggning erbjuder heller skiduthyrning eller skidinstruktioner till allmänheten.

Lida friluftsgård i Botkyrka kommun är den enskilda anläggning som håller högst standard, men ingen anläggning får höga betyg på alla faktorer (kvalitet, utbud och tillgänglighet). Av de tre stora skidsystemen är det Brantbrinks IP/Harbrostugan/Lida som håller högst standard. Det finns sannolikt stora möjligheter att mer aktivt lära av varandra i utformningen av anläggningarna – det gäller på såväl kommunnivå, föreningsnivå som anläggningsnivå. Att dela med sig av erfarenheter och arbetssätt behöver inte heller kosta särskilt mycket pengar.

Många användare, slitna spår

Ett viktigt resultat i kartläggningen är att användartrycket på anläggningarna verkar vara mycket stort – större än vad de flesta aktörer verkar ha insett tidigare. Det mycket stora antalet brukare ställer höga krav på planeringen för skidåkning (preparering av spår, parkering, utbud och service). Det enorma uppsvinget för skidåkning i stockholmsområdet de senaste åren har gjort att kapacitetstaket är nått med råge vid många anläggningar. De största anläggningarna såsom Lida-Brantbrink-Harbro i Botkyrka kommun och Ågesta i Huddinge kommun/Farsta har ofta denna vinter (2013) haft över 5000 brukare/dag på helger, men även mindre anläggningar uppvisar ett stort antal brukare. Trycket på att förnya och kapacitetshöja anläggningarna är därmed stort.

En kapacitetshöjning kan handla om att anlägga fler slingor, att bredda enkelspåriga slingor till dubbelspår (pistmaskinspår) och att bredda de allra mest använda dubbelspår till "2+skejt". Ågesta, Ursvik och Domarudden är exempel på anläggningar som skulle behöva förlänga sina skidsystem och öka kapaciteten med tanke på det stora antalet användare, speciellt på helger. En upprustning av skidanläggningarna runtom i länet är dessutom viktigt för att främja närhetsprincipen och motverka långväga bilåkande: I Lida kommer ca 60 % av brukarna från andra kommuner än Botkyrka enligt statistik från Botkyrka kommun.

Det säger sig självt att det i längden inte är hållbart att "alla" skidåkare i söderort ska tvingas åka bil till Lida eller Ågesta för att få en bra skidupplevelse. Hellasgården i Nacka kommun/Stockholms stad, Alby i Tyresö kommun, Älvsjöskogen i Stockholms stad och Visättra i Huddinge kommun är exempel på skidanläggningar som skulle kunna förbättras väsentligt, avlasta de större anläggningarna och samtidigt främja ett mera lokalt hållbart resande i söderort.

I norrort är trycket på Ursviks motionsgård i Sundbybergs kommun enormt med tanke på att det är den primära anläggningen för invånarna i Sundbyberg, Solna, Spånga, Tensta, Rinkeby och delar av Bromma. Det är därför inte förvånande att skidspåren i Ursvik nästan alltid är sönderkörda, vilket försämrar skidupplevelsen. Situationen i Ursvik gör att behovet av en pistmaskin och bredare slingor är stort. En pistmaskin och fler skidspår i bredd skulle förbättra kvaliteten i Ursvik markant. Samtidigt behöver omkringliggande mindre anläggningar förbättras för att avlasta Ursvik. Ett samarbete över kommungränserna är viktigt. Solna stad, exempelvis, med ca 70 000 invånare, har ingen egen anläggning värd namnet i dagsläget.

Ett viktigt budskap i denna rapport är därför att en upprustning och förnyelse av alla granskade anläggningar skulle innebära en avsevärd förbättring av standarden och samtidigt avlasta de mest använda skidanläggningarna. En förbättring av övriga anläggningar behövs för att främja goda förutsättningar till skidåkning, närhetsprincipen, en god bebyggd miljö och hållbar utveckling. Flera angränsande kommuner borde i samverkan rusta upp och förnya viktiga skidanläggningar – även om anläggningen råkar ligga i en angränsande kommun.

Eftersom trycket på anläggningarna och skidspåren är så pass hårt i länet, är det viktigt att spåren håller bra kvalitet och är hållbara. De allra flesta skidspåren i länet prepareras med skoter. Skoterpreparerade skidspår har dock ganska kort livslängd jämfört med spår preparerade med pistmaskin. Det är därför viktigt att maskinparken vid anläggningarna eller i kommunen utrustas med pistmaskin. En pistmaskin klarar dessutom av att preparera två spår samtidigt.

Bild 3. Skidspår preparerade med pistmaskin håller högre kvalitet och har längre hållbarhet än skoterpreparerade skidspår. Lida friluftsgård i Botkyrka kommun.

Betydelsen av att bredda och gallra

Betydelsen av att bredda och gallra de mest använda slingorna för skidåkningens väl och ve ska inte underskattas. En breddning av slingorna och gallring av träd och buskar skulle medföra att väsentligt mer snö hittade ned till marken och att en mindre mängd snö skulle smälta bort vid töväder. En breddning av slingorna skulle sannolikt innebära flera veckors längre skidsäsong vid de granskade anläggningar, vilket blir mycket betydelsefullt i ett normalt relativt snöfattigt område som Stockholm.

Enligt SMHI (www.smhi.se) har Stockholm haft snö i genomsnitt endast 66 dagar/år de senaste 25 åren och minst 12 av 25 vintrar har varit dåliga för skidåkning. Statistiken indikerar en kort vinter i Stockholm. Antalet dagar med möjligheter till längdskidåkning i Stockholm är betydligt kortare i genomsnitt jämfört med antalet dagar med snö.

Bild 4

Bild 5

Bild 4 och 5. Vikten av att röja undan träd. Skillnaden i snömängd mellan en öppen yta (bild 4) och en yta där många barrträd växer alldeles inpå spåret (bild 5). På bild 4 har det lagt sig 12 cm nysnö. På bild 5 är det endast 0-0,5 cm snö. Bilderna är tagna med en minuts mellanrum, ca 200 m ifrån varandra i spårsystemet vid Brantbrinks IP, Botkyrka kommun, december 2012.

Vid testtillfällena hade alla anläggningar fått minst 40 cm snö under säsongen, många ännu mer snö. De flesta anläggningarna testades innan tövdret i januari 2013. Trots rikliga snömängder var det ganska vanligt med s.k "genomslag" där grus och barmark tittade fram här och där – alltid på platser där barrträd tillåtits växa alldeles intill skidspåret. Genomslag ökar risken för repor, vilket sliter hårt på skidornas belag och livslängd. En breddning av slingorna skulle även möjliggöra preparering med pistmaskin, vilket höjer kvaliteten och förlänger livslängden på skidspåren högst betänkligt. Skoterpreparerade spår har mycket kortare livslängd än pistmaskinspår, speciellt om många åker i spåren under kort tid. En breddning av slingorna skulle även ta bort många av de ofta förekommande tvära svängarna ("knixigheten") som sänker kvaliteten på skidupplevelsen.

En breddning av de mest använda slingorna skulle samtidigt innebära en kapacitetshöjning av anläggningarna, t. ex genom att kunna lägga tre klassiska spår i bredd eller "2 + skejt" på de mest använda spåren. Bredare slingor och fler spår i bredd gör det lättare för skidåkare som färdas i olika hastigheter att samsas på samma yta, t. ex småbarnsfamiljen (3 km/tim i snitt) och vasaloppsåkaren (10-25 km/tim). Inte minst skulle en breddning av slingorna innebära dramatiskt förbättrade möjligheter till skejt eftersom stockholmsområdet i stort sett saknar anläggningar som erbjuder skejtskidåkning. Några skejtspår finns förvisso vid golfbanor runtom i länet, men dessa är nästan alla utan kuperad terräng, saknar elljus och uppvisar ofta brister i utbud och service (omklädningsrum, värmestuga, vallbod, servering, etc). I dagens skidåkning är det långt ifrån enbart elitskidåkarna som åker skejt. Slingor som

erbjuder "2+skejt" blir också mer flexibla jämfört med dagens spår eftersom de vid behov

kan prepareras med upp till fyra klassiska spår i bredd, t. ex på helger med stort besöksstryck.

Alla anläggningar i granskningen har stora problem med att skogen inte har gallrats tillräckligt vid slingorna, vilket gör att träd och grenar böjer sig över spåren efter snöfall. En snörik vinter är det många träd som faller över skidspåren, vilket medför extra arbete för de som är ansvariga för att underhålla skidspåren och att skidåkarnas skidupplevelse försämras.

Man ska inte heller glömma bort att en breddning och utveckling av motionsspåren (bättre markunderlag, exempelvis) även skulle gynna andra viktiga former av fysisk aktivitet, t. ex jogging, stavgång, cykling, inlines, skikes och rullskidåkning, rullstolsåkning, o.s.v.

Bild 6. En stor gren har gått av och hamnat över skidspåret efter snöfall. Bristen på gallring gör att träd faller, och grenar böjer sig, över skidspåren. Bristen på gallring medför mycket extraarbete under vintersäsongen när snön tynger ned träd och grenar. Bristen på gallring försämrar skidupplevelsen för skidåkaren. Ofta är det små och medelstora träd som påverkas mest. Hellasgården, Nacka kommun/Stockholms stad.

Tillgänglighet och skyltning

De allra flesta anläggningarna har brister ur tillgänglighetssynpunkt, bl.a beroende på undermålig kollektivtrafik och att många anläggningar är belägna i naturområden bortom all annan bebyggelse (speciellt friluftsgårdarna). Tveta i Söderälje kommun och Domarudden i Österåkers kommun är exempel på anläggningar som inte har någon kollektivtrafik alls. Många anläggningar har bra och relativt stora bilparkeringar, men behovet skiljer sig åt markant mellan vardagar och helger. På helgerna upplever många kommuner, anläggningar och föreningar att det kan vara problematiskt att parkera p.g.a högt besöksstryck.

En viktig aspekt av tillgänglighet är att brukarna kan kliva på skidspåret och parkera vid många olika platser längs anläggningen. Vissa anläggningar har en tendens att ha en enda entré, trots att det med lätthet skulle gå att anlägga fler entréer på ställen där spåret närmar sig övrig bebyggelse. Motionsspår har ofta en tendens att ligga "undagömda" i skogen, vilket kan motverka tillgängligheten och användandet. Ett bra exempel på anläggning med många entréer är Lida/Brantbrink/Harbro där det finns minst åtta olika ställen att parkera

och kliva på spåret. Vissa av dessa entréer är förvisso små, men bidrar ändå till bättre tillgänglighet till skidspåren och avlastar de stora huvudentréerna.

'God tillgänglighet' är inte samma sak för alla grupper i samhället, t. ex för barn, äldre eller för personer med funktionsnedsättning. Det verkade vara få anläggningar som hade specifika handikapparkeringar (det var ibland svårt att se om det fanns handikapparkering eftersom symbolen ofta är målad i asfalten, och asfalten var översnöad). Brantbrinks IP har handikapplatser närmast skidspåren, men vintertid är dessa översnöade så att de inte fyller sin funktion. Vid en majoritet av anläggningarna hade det vid testtillfället varit svårt för personer med funktionsnedsättning att nå skidspåren från bilparkeringen eftersom det fanns stora och "branta" upplagade snövallar i vägen eller andra hinder.

Andra viktiga aspekter av tillgänglighet är att det finns bra och tydlig skyltning för att hitta till en anläggning och skyltning vid en anläggning för att hitta runt i skidsystemet. Bland de granskade anläggningarna finns några som har bra skyltning och vägvisning, men några har också brister. Förekommande brister är bl.a att det ofta saknas trafikskyltar för att vägleda trafikanten till anläggningen, s.k. "hemmablind skyltning" där brukaren antas känna till området där anläggningen är belägen. Enebybergs IP i Danderyds kommun är ett exempel på anläggning där det helt saknas trafikskyltning för att ta sig dit. Vid många anläggningar var skidspåren lite svåra att hitta eftersom de fanns "bakom" allt annat utbud vid platsen. Inte alla orienteringstavlor visade skidspåren och var slingorna startade och slutade.

Skyltar och informationstavlor ute på slingorna är ofta små storleksmässigt så att man måste stanna och titta noga på skylten för att ta reda på hur man ska åka. Det finns ett behov av att utveckla större skyltar och kanske ett enhetligt system för hela regionen. Vissa anläggningar saknar skyltning för åkriktning, avståndsmarkeringar och gå-inte-i-spåret-skyltar.

Bild 7. Stor, tydlig och informativ spårkarta över Björkhagens, Kärrtorps, Hellasgårdens och Hammarbybackens skidspår, framtagen av idrottsförvaltningen, Stockholms stad.

Ingen anläggning hade information eller skyltar lämpliga för personer med funktionsnedsättning, t. ex informationsskyltar för synskadade (taktila skyltar med punktskrift). Några anläggningars hemsidor nämnde om slingorna var handikappvänliga, förmodligen för personer som sitter i rullstol, men det var oklart om detta även gäller vintertid vid skidåkning med kälke (s.k sitski).

Ett problem är att en del av den fasta, "året-om"-skyltningen kan bli irrelevant eller motsägelsefull på vintern, och skapa problem för skidåkaren. Ett exempel är sommarskyltningen av vandringsleder som kan leda skidåkaren till att åka i fel färdriktning. Att åka i fel färdriktning på skidor är betydligt allvarigare (p.g.a hastigheten och kollisionsrisken) än att någon promenerar eller joggar åt fel håll på spåret under barmarksförhållanden. Under vintern kan det därför vara viktigt med extraskyltning för att vägleda skidåkaren. Ett bra exempel på extraskyltning finns vid Knalleborg (Ekerö) där Mälare SOK har satt upp informativa skyltar om åkriktning, på vilka ställen man kan ta en genväg för att slippa stora uppförs- och nedförsbackar, "saxa till höger" och gå-inte-i-spåret-skyltar, o.s.v.

Bild 8. Exempel på en tydlig och välkomnande entré till en skidanläggning. Väsjöbacken/Rösjöspåret, Sollentuna kommun.

Konstsnö – Stockholm sämst i klassen

Det faktum att det endast finns tre konstsnöanläggningar i stockholmsområdet i nuläget – Lida, Rudan och Täby konstsnöspår - är graverande. Detta innebär att drygt 2,2 miljoner människor i länet endast har tillgång till totalt ca 7 km skidspår om vintern blir kall, men snöfattig. Om vintern blir varm finns inte tillgång till några skidspår alls i regionen. Ingen av dessa anläggningar i stockholmsområdet kan heller klassas som särskilt modern och effektiv – de bygger på s.k högtrycksutrustning och snön måste fraktas ut i spåret med hjälp av lastmaskin efter produktion, vilket är tids-, energi- och arbetskrävande. Detta kan jämföras med Torsby kommun, en kommun med 12 700 invånare, som i dagsläget har två moderna konstsnöanläggningar där snön produceras på plats ute i spåret. Eller Nässjö, Skövde och Ulricehamn där elitsatsande skidåkare kan bo kvar på hemorten eftersom det finns moderna konstsnöanläggningar på orten. Ingen av dessa orter är som bekant i närheten av stockholmsregionens befolkningsstorlek. Behovet av att investera i modern konstsnöutrustning runtom i länet är således stort och borde vara en kostnadseffektiv investering för kommunerna.

Lite över hälften av de granskade anläggningarna har goda förutsättningar att ha konstsnöutrustning. Denna kartläggning rekommenderar att följande anläggningar utrustas med modern konstsnöutrustning i ett första stadium: Harbrostugan/Hamra grustag, Hellasgården, Lida, Rudan, Rösjöspåren/Väsjöbacken, Tveta, Täby kyrkby/konstsnöspår, Ursvik, Ågesta och Ängsjö. Den största utmaningen blir att få till konstsnöspår vid Ursvik motionsgård eftersom det är ont om sjöar och vattendrag i området.

Dagens moderna konstsnöutrustningar är mycket effektiv, relativt lätt att använda och prisvärd: En modern konstsnöutrustning klarar av att spruta upp 1,5 km skidspår (6 m brett, 50 cm djupt) på ca 30 timmar om det är -7 grader; 40 timmar om det är 5 minusgrader. Mycket av driften kan skötas via dator på annan plats. 50 cm konstsnö gör att snön ligger kvar hela säsongen även om vintern är mild och snöfattig. 50 cm konstsnö håller lika länge som 130 cm packad natursnö vid blidväder. Dessutom är dessa moderna utrustningar mycket smidigare än de äldre högtrycksutrustningarna eftersom man slipper frakta ut snön i spåret med lastmaskin. Kostnaden för att investera i en sådan anläggning, inklusive ny pistmaskin, ligger på ca 3,5 miljoner kr beroende på markförhållanden och standarden på pistmaskinen man väljer att köpa. Sedan tillkommer kostnader på ca 80 000 kr/år för el. Dessa utrustningar har en lång hållbarhet. Jämfört med många andra investeringar i, och drift av, idrottsanläggningar är denna kostnad ytterst blygsam – speciellt med tanke på det stora antalet potentiella användare. Ny och modern konstsnöutrustning är dessutom lättare att drifta och sköta, vilket underlättar situationen för inblandade aktörer, t. ex länets skidföreningar och kommunala fritidsenheter.

Multiskidanläggningar och skidtunnlar

Skidtunnlar och multiskidanläggningar är viktiga för att kunna erbjuda ”snöstabila” förhållanden för skidåkning under större delen av året, och även när vintern är mild och/eller snöfattig. Snöstabila förhållanden är i sin tur helt avgörande för om exempelvis föreningar ska kunna locka till sig skidåkare, hälso- och sjukvården ska kunna förskriva skidåkning på recept och förskolor/skolor ska kunna bedriva skidåkning i sin undervisning (t. ex vid friluftsdagar). Utöver det stora intresse som finns från invånare som vill träna och motionera på fritiden.

Föreliggande kartläggning har inte i detalj granskat förutsättningarna för att bygga skidtunnlar eller multiskidanläggningar i länet. Kartläggningen visar att det för närvarande pågår flera separata diskussioner och planeringar runtom i Stockholm för eventuellt byggande av skidtunnlar för längdskidor eller multiskidanläggningar där även andra vintersporter ingår. Längs i processen har Lida friluftsgård kommit. Intresset för en skidtunnel vid Lida friluftsgård har varit mycket stort från skidåkarna, enligt en undersökning från Botkyrka kommun/Upplöv Botkyrka. Det stora uppsvinget för längdskidåkning i länet de senaste åren tyder på att det finns ett stort behov av skidtunnlar/multiskidanläggningar i regionen.

Föreliggande kartläggning konstaterar att det sannolikt finns behov av minst tre skidtunnlar eller multiskidanläggningar i stockholmsregionen i nuläget; en i de södra delarna, en i de centrala delarna och en i norrort.

En skidtunnel i de södra delarna skulle ha kommunerna på Södertörn (Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn och Salem) samt Södertälje kommun som primärt upptagningsområde, medan Eskilstuna, Gnesta, Nykvarn, Norrköping, Nyköping och Strängnäs är exempel på sekundärt upptagningsområde.

En skidtunnel i de centrala delarna skulle ha stenstaden och närliggande förorter och kommuner som primärt upptagningsområde, t. ex Haninge, Nacka, Tyresö och Värmdö. Till det sekundära upptagningsområdet hör egentligen alla delar av regionen som nås av tunnelbana, tvärbanor och fjärrtåg om skidtunneln etableras i närhet av kollektivtrafiken.

En skidtunnel i norrort skulle ha goda förutsättningar att locka användare från t. ex, Enköping, Norrtälje, Knivsta, Västerås och Uppsala (sekundärt upptagningsområde), utöver den stora befolkningen i Danderyd, Järfälla, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Täby, Vallentuna och Österåker (primärt upptagningsområde).

För närvarande pågår diskussioner om byggande av skidtunnlar på fyra olika platser enligt vad författaren till denna rapport känner till: Lida i Botkyrka kommun, Hammarbybacken i Stockholms stad, Eriksdalsbadet i Stockholms stad, samt i Ulriksdal i Solna stad.

Det är viktigt att poängtera att en skidtunnel även kan användas som plats för tillverkning av konstsnö om vintern är mild och varm. En skidtunnel kan användas till att tillverka konstsnö inomhus och som sedan fraktas till ett konstsnöspår utomhus. I Göteborg byggs just nu världens modernaste skidtunnel i en multifunktionsanläggning vid Kviberg (Änglagården), och tanken är att även anlägga ett konstsnöspår utomhus vid platsen så att brukarna kan åka skidor både inomhus och utomhus. Detta skulle kunna bli verklighet även i Stockholms län.

Hur utvecklar vi de regionala förutsättningarna?

Man kan bedöma den övergripande standarden på skidanläggningarna och villkoren till skidåkning i stockholmsområdet genom att använda en s.k. 1-10 skala, där '10' står för mycket bra förutsättningar och '1' står för dåliga förutsättningar. Genom att definiera vilken standard som gäller för varje skalsteg kan man identifiera hur nuläget är och sätta regionala mål om förbättringar (d.v.s, att flytta framåt på skalan mot '10') i stockholmsregionen. Modellen är även ett utmärkt kommunikationsverktyg som sporrar till förändring och förändringsprat. Var befinner vi oss? Vad har vi gjort för att nå hit? Vad gör att vi inte är på '1'? Hur tar vi ett steg framåt? Hur tar vi tre steg framåt? Hur ska vi nå '10'?, o.s.v..

Denna rapport bedömer att standarden på anläggningarna, och villkoren till längdskidåkning i stockholmsområdet – enligt ovanstående skalsteg – bäst beskrivs genom en stark '3' eller möjligen en svag '4' i dagsläget (februari 2013). För att ta ett eller två steg framåt krävs framförallt att några befintliga anläggningar utrustas med pistmaskin, skidlekplatser, modern konstsnöanläggning och att man breddar de mest använda slingorna. De flesta anläggningar behöver även utveckla ett bättre utbud och service, och regionen behöver få bättre förutsättningar till tävlingar och föreningsverksamhet. För att ta flera steg framåt krävs en fortsatt satsning på konstsnöanläggningar och andra standardförbättringar, men även en satsning på inomhusanläggningar för skidåkning året runt. Några tävlingsbanor av regional klass och en tävlingsbana av internationell klass skulle även innebära en markant förbättring jämfört med nuläget.

Avslutande ord

Denna kartläggning har hittat många brister vid de granskade anläggningarna – brister som gör att skidåkningens villkor och skidåkarens möjligheter är långt ifrån optimala i stockholmsområdet. Situationen kan tyckas paradoxal eftersom skidåkning är en av våra mest folkära idrotter och en av de mest utövade motionsformerna i befolkningen, men en stor majoritet av anläggningarna har inte utvecklats nämnvärt på 40 år. Vissa anläggningar verkar dessutom ha blivit sämre enligt några skidföreningars erfarenheter. På en skala från 1-10 (från 'mycket dåliga' till 'mycket bra') bedöms anläggningarna för längdskidåkning i

Stockholms län överlag ligga på ca '3-4' (med några undantag), d.v.s nästan ingen anläggning håller bra standard och ingen håller mycket bra standard.

Anläggningsituationen för skidåkning i stockholmsområdet kan liknas vid hur det vore om issporterna saknade konstfrusna planer och inomhushallar. Eller om fotbollen saknade konstgräsplaner och fullstora utomhusplaner. En otänkbar tanke i dagens kommunala idrotts- och fritidsverksamhet. Det är dags för en rejäl upprustning av standarden på skidanläggningarna och samtidigt införa en ny seriösare attityd till skidanläggningar från kommunernas sida. Kostnaden för att förbättra villkoren till skidåkning för länets invånare är blygsam jämfört med vad en evenemangsarena eller några inomhusanläggningar för lagidrotter kostar. Mycket tyder dessutom på att en utveckling av skidanläggningarna kan vara en samhällsekonomisk lönsam investering eftersom en stor andel av befolkningen regelbundet använder sådana anläggningar.

Rekommendationer

Rekommendationerna baseras uteslutande på resultatet från denna rapport, vilket i sin tur bygger på författarens bedömning av anläggningarnas nuvarande standard, behov och brister. Rekommendationerna har inte tagit hänsyn till vad som på kort sikt är politiskt möjligt att uppnå eller dylikt. Förslagen har inte heller kostnadsberäknats. Det är en uppgift i ett senare skede av processen när det finns en strategi och när man mer exakt vet vad och vilka anläggningar som ska prioriteras.

- Alla granskade anläggningar har stora behov av upprustning och förnyelse. Viktiga insatser är bl.a att bredda slingor och gallra skog, preparera spår med pistmaskin, anlägga skidlekplatser, satsa på modern konstsnöutrustning och att förbättra utbud och service vid anläggningarna. Behoven på icke-granskade anläggningar i länet är sannolikt minst lika stora eftersom några av de "främsta" anläggningarna ingick i granskningen.
- Av de granskade anläggningarna rekommenderas att minst tio utrustas med modern konstsnöutrustning (inklusive pistmaskin) i ett första steg. I ett första steg är målet att ha konstsnöspår på totalt 40-50 km vid dessa anläggningar. De anläggningar som allra mest behöver, eller lämpar sig bäst för att utrustas med, modern konstsnöutrustning är Harbrostugan/Hamra grustag, Hellasgården, Lida, Rudan, Rösjöspåren/Väsjöbacken, Tvetå, Täby IP/Täby konstsnöspår, Ursvik, Ågesta och Ängsjö. Den största utmaningen är att få till konstsnö vid Ursviks motionscentral i Sundbyberg eftersom det saknas sjöar och vattendrag i området. Ytterligare behov av konstsnöspår finns sannolikt även bl.a i Norrtälje kommun och Nynäshamns kommun (vars anläggningar inte ingick i denna granskning). Anläggningen vid Rösjöspåren/Väsjöbacken i Sollentuna kommun står eventuellt under hot av exploatering för byggande av en ny stadsdel, och det är osäkert i dagsläget om det är läge att gå vidare med en satsning på konstsnöanläggning här eller inte.
- Av de granskade anläggningarna rekommenderas att minst fem anläggningar utformas med tävlingsbanor, varav minst en bör hålla internationell klass enligt internationella och svenska skidförbundets krav och regler. De anläggningar som har bäst förutsättningar som tävlingsanläggningar är Brantbrinks IP/Harbrostugan/Hamra grustag, Hellasgården, Knalleborg, Lida, Rösjöspåren/Väsjöbacken, Täby IP, Ågesta och Össeby. Den anläggning som har bäst förutsättningar för en tävlingsanläggning av internationell klass är Brantbrinks IP/Harbrostugan/Hamra grustag i Botkyrka kommun.
- Det finns tre stora skidsystem i stockholmsområdet som är extra viktiga ur ett regionalt perspektiv, nämligen det i Botkyrka kommun (Brantbrinks IP, Harbrostugan och Lida), Täby kommun (Täby IP, Skavlöten, Ensta, Täby konstsnöspår) och

Stockholms stad (Hammarbybacken, Björkhagen, Kärrtorp och Hellasgården). Dessa system bör prioriteras högt ur ett regionalt perspektiv och vid eventuell resurstilldelning.

- Det behövs en högre politisk prioritet, samarbeten över kommungränserna och en regional samfinansiering för att på allvar kunna ta itu med utmaningen att utveckla moderna skidanläggningar i länet. Det behövs någon slags "plattform" för att kunna föra dialog och planera för en utveckling av skidanläggningarna mellan alla inblandade parter, t. ex kommunala fritidschefer, föreningslivet, Stockholms skidförbund och beslutsfattare inom Stockholms stad.

Referenser

Farahmand BY, Ahlbom A, Ekblom O, Ekblom B, Hallmarker U, Aronson D, Brobert GP (2003). Mortality amongst participants in Vasaloppet: a classical long-distance ski race in Sweden. *Journal of Internal Medicine*;253(3):276-83.

Faskunger, J (2010) *Aktivt liv i byggda miljöer. Manual för kommunal planering*. Statens folkhälsoinstitut R2010: 04, Östersund.

Faskunger, J (2012) *Spontanidrottsanläggningar och miljöer: En utmaning för samhällsplaneringen*. Sveriges Kommuner och Landsting & Riksidrottsförbundet, Stockholm.

Schäfer Elinder, L & Faskunger, J (2006) *Fysisk aktivitet och folkhälsa*. Statens folkhälsoinstitut R 2006: 13, Stockholm.

NICE (2008) *Promoting and creating built or natural environments that encourage and support physical activity*. National Institute for Clinical Excellence. NHS, London, Storbritannien.